

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják.
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

I. Ferenc József.

Nagy, szent fájdalom járja át a sziveket. Sötét gyász borul a lelkekre. Mérhetetlen veszteség sújtja a nemzetet. Elköltözött a király. Pihenőre tért a nagy aggastyán. A népek pásztora letette pásztorbotját. A mi rajongó szeretet, a mi hódolat, bámulat, csodálat népünk lelkéből fakadhat, Ővé volt mind. Koszorus homlokát övezte, dicsőséges pályáját kísérte. Királyunk. Ez az *egy* szó megmondott mindent, a mi nemzetünkben az emberi és fejedelmi kiválóság valóra vált eszményeként élt. A legjobb, legigazságosabb, legbölcsebb uralkodó, a tökéletes ember ideálja. A valóságban tökéletesebb, mint a hogy képzelet alkothatja.

Elköltözött. Világítéletek harsogásának közepette felhangzott a mennyei szózat, mely elhivta tőlünk. A borzadalmas vészben, mely megremegteti a népeket, megnyilt az ég és ragyogó angyalok magukhoz intették. A szenvedések és a gyűlölet sötét éjszakájából a világosság birodalmába, a béke verőfényes országába, a melybe nem hatol fegyverek zaja, a harc szerszámainak félelmetes dörgése, a gyűlölet áldozatainak rémséges jajsikolya. És a ki a földön a béke angyalaként járt, a kinek minden gondolata, minden érzelme és iparkodása szeretet és harmónia volt, kész lélekkel engedett a hívásnak és elment. Szeliden lecsukta szemét, mely két emberöltőn át népei felett őrködött. Letette koronáját és a halhatatlanság diadélmáját tűzte homlokára. Bevonult a világtörténelem pantheonjába. Abba a templomba, melyet a népek hálás emlékezete épít a legjobbaknak, a legnemesebbeknek, a legnagyobbaknak.

Végtelen fájdalom a gondolat, hogy elhagyott, hogy az Ő porhüvelyé is szállt abba a csendes csarnokba, a melyben azok pihennek, a kikhez szívének hő szeretete, lelkének legbüszkébb reményei kapcsolták. A ránk szakadt megpróbáltatások nehéz napjaiban az a hit élt bennünk és edzette karjainkat, hogy a Gondviselés kegye, mely az emberi élet szokott határmegyéin túl meghosszabbította földi utját, óvni és őrizni fogja tovább is, hogy a harc, a vész, a szenvedések évei után boldogító békében, bátorságban, virulásban lássa népeit és gyönyörködjék nemzetünk erejének

megifjuhódásában, az elhullott fiainak drága véréből sarjadzó új életben, de az isteni rendelkezés nem engedte valóra válni reményünket és mérhetetlen veszteségünk fájdalmával lelkünkben állunk gyásztól lehajtva a nagy, a halhatatlan király emlékezte előtt.

„Vajjon található-e még ilyen férfi, a kiben Isten szelleme van?” Csodálatos alakja a világtörténelemnek és csodálatos a pálya, a melyen végig haladt, csodálatosak az átalakulások, melyek nevéhez fűződnek. Egyéniségének és uralkodásának minden nagyszerű hatása pedig abban leli magyarázatát, hogy Isten szelleme nyilatkozott meg lényében és munkájában, Isten szelleme irányította pályáját és vezérelte lépteit. Ennek a tudata élt lelkében és acélozta erejét. Arra járt, a merre ez a szellem vitte. Alárendelte magát neki és ez az engedelmisség volt hatalmának titka. A Gondviselés szerszámának tekintette magát, úgy miként a próféták az isteni akarat tolmácsaiként szóltak a néphez. A szónak e legmagasabb értelmében volt Isten kedvező kegyelméből való király.

Hitünk szerint a megváltón fog nyugodni az isteni szellem. „A bölcsesség és értelem szelleme, a tanács és az erő szelleme, az Isten megismerésének és félelmének szelleme.” Megszállta az Ő lelkét is és megváltója lett nemzetünknek. Felismerte és követte. Mihelyt felragyogott lelkében, erős kézzel eltépett minden más köteléket és a vele való állandó közösség vált óhajává és törekvésévé.

Azzal a bölcseséggel, a mely a legmagasabb erkölcsi eszmény iránt való hódolatban és a törvény szentségének tiszteletében nyilvánul és a melynek ismertetőjele a jövőnek előrelátása, kormányozta a gondjaira bizott népeket. Alkotmányunknak és törvényeinknek ő volt legéberebb őre, legerősebb bástyája és megértvén népünk lelkét, felismervén a kincseket, melyeket a nemzet szive rejt magában, meg is találta a hozzá vivő utat, megtalálta módját annak, hogy azt miképpen lehet meghódítani. A nemzet lelkében építette fel királyi palotáját, népünk szívében emelt trónust magának. Isten szelleme volt tanácsadója és erejének, hatalmának kutfeje. Ha igaza van a bölcsnek, a ki azt mondta, hogy hős az, a ki magamagát győzi le, nemcsak fejedelmi méltóságánál, királyi jogainál, hanem az önmaga felett aratott diadaloknál fogva volt birodalmának leghatalmasabb ura, a világtörténelem egyik legnagyobb hőse. Meghódította a nemzetet és fiai oszlopaivá lettek trónusának és rajongó szeretettel, imádatos hódolattal csüngtek rajta. Hős volt, mert legyőzte maga-magát, mert kitepte lelkéből mindazt, a mi gátat vethetett a király és a nemzet szive egybeolvadásának és ezzel a győzelemmel újból megalapította a hont, örök időkre szilárdította meg életének bástyáit és soha nem sejtett fejlődésének nyitotta meg utjait. A köteléket pedig, mely népünket házához fűzi, a kölcsönös ragaszkodás és bizalom meglazithatatlanná tette. Egész élete az önmaga felett aratott diadaloknak, e legnagyobb és legfényesebb hőstetteknek szakadatlan láncolata. A Gondviselés a legnagyobb szenvedésekkel látogatta meg, királyi homloka a mártírok töviskoronájától vérzett, elvesztette azokat, a kik legközelebb állottak szívéhez, lelkének leghőbb

vágya, hogy a béke mosolygó napja ragyogja be élete alkonyát, nem vált valóra, de legyőzte maga-magát, erősebb volt minden fájdalomnál és szenvedésnél és a megpróbáltatások kohójában minden földi salaktól megtisztulva, a sors pörölycsapásai alatt megedződve, hőségé lett a munkának, rajongójává a kötelességnek, tündöklő, utólérhetetlen mintaképe a hivatásért való önfeláldozásnak. Első és legnagyobb munkása volt a nemzetnek és fáradhatatlanul dolgozva állotta szemrebbenés nélkül az élet viharait.

Ennek az emberfeletti erőnek, ennek a kimeríthetetlen hőslélekűségnek tápláló forrása pedig Isten megismerésének és félelmének szelleme volt, a mely áthatotta egész valóját, a mely hosszú pályáján kísérte és végső leheletéig irányította és boldogította életét. Erős hite, Istenbe vetett bizodalma gyógyította szive sajtó sebeit, felemelte szenvedéseinek mélységeiből, megóvta az elcsüggedéstől, erővel és bátorsággal vértette lelkét. Es maga-magán tapasztalva a vallás boldogító hatásait, benne látván az erkölcs legszilárdabb alapjait, mindig elismeréssel volt a hit-hűség iránt és fejedelmi kegyével megajándékozta azokat, a kik hódolattal viseltetnek a vallás szentsége iránt és a hitnek oltárait szolgálva, egyszerismind a nemzet javait gyarapítják és az emberiség legmagasabb eszményeinek megvalósításán munkálkodnak.

A legmélyebb lekötelezettség érzelmeivel áldoz nemzetünk dicsőséges nevének. Gyászában is boldogan dobban fel szive, büszke gyönyörrel szemlélve az áldásokat, a melyek a nagy király két emberöltőt átfogó munkájából sarjadtak, azt a nagyszerű, vész és vihar felett diadalmaskodó életet, mely a király és a nemzet lelkének egybeömléséből fakadt. Hálás hódolattal borulunk le emlékezte előtt, melyet ha elül majd az emberiség felett tomboló fergeteg, babérral fognak övezni mindenütt, a hol még van koszoru a történelem legdicsőbb alakjai számára.

Ezt a hódolatot pedig, a melyben egyek vagyunk a haza minden hü fiával, a magyar zsidóság külön hálájával tetézzük. Hitünk igazainak mindenkor legmagasabb védője, jogainak, szabadságának, méltóságának paizsa volt. Az ő királyi kegye emelte és ruházta fel a nemzeti gondozás kiváltságával vallásunk és tudományunk nagy névvel ékes templomát, történetünk két legmagasabb mozzanatán ott ragyog atyai szeretetének és igazságosságának pecsétje.

Gránitszilárdan áll a mű, a melyet élete nemes munkájával alkotott. Örök dicsőségre véste be nevét a történelem érc táblájába. Késő napok multán is ragyogó példaképe lesz a legmagasabb emberi és fejedelmi erényeknek és bámulattal fognak feltekinteni hozzá népek és királyok. Erős lelkünkben a hit, hogy a mennynek magasságában is őre lesz nemzetünknek, él szivünkben a remény, hogy glóriás emlékezetéből áldás és üdv fog áradni mindenha sokat szenvedett, de viszontagságon és válságon át Istentől rendelt utjain biztosan haladó népünkre, hogy az ő szelleme fogja megihletni trónjának felséges örökösét, hogy miként ő, szentséges kézzel dicsőséges pályákon vezérelje nemzetünket a legmagasabb célok felé.

Az osztrák zsidóság törvényes szervezése.

Osztrák hitkonaink hitközségi viszonyait az 1890 évi 57. törvény-cikk: Grundgesetz zur Regelung der äusseren Rechtsverhältnisse der israelitischen Religionsgesellschaft szabályozza, a melynek egyes intézkedéseit későbbi miniszteri rendeletek egészítették ki.

Ennek a törvénynek kétségtelenül megvoltak a maga üdvös hatásai. Az a rendelkezése, hogy egy-egy törvényesen megállapított területen csak *egy* hitközség állhat fenn, a melyhez mindenkinek tartoznia kell, a ki ezen a területen lakik, gátat vetett az erők szétforgácsolásának és elejét vette annak, hogy az osztrák zsidóság létérdekeit a több zsidó felekezetről szóló teóriával kockáztassák. Megóvta tehát az osztrák zsidóságot azoktól a szomorú állapotoktól, a melyeket hazánkban, sőt még Németországon is fájó lélekkel szemlélünk. De nemcsak a hitközségek egységét biztosítja, hanem figyelemmel van az egyes tartományok különleges vallásos felfogására és műveltségi viszonyaira is, a rabbik képesítésének meghatározását miniszteri rendelkezésnek tartva fenn. Igaz, hogy ez az intézkedés, mely tulajdonképpen csakis a lelkiismereti szabadság megvédésére lett volna hivatva, kisebb hitközségekben a rabbi-tisztség betöltésére alkalmatlan egyének megtürését eredményezte, de ezt az átmeneti állapottal járó bajt csak aránylag csekély számú hitközség sinli meg és meg van mentve egy nagy elv, a melynek megsértése a birodalom egyes részeiben nagyfokú elkeseredést szült volna.

A hitközségek szétagoltságát azonban a Grundgesetz sem szüntette meg. Nem gondoskodott semmiféle kapocsról, mely az egyes gyülekezeteket egymáshoz fűzné. Az osztrák zsidóság megmaradt számos kisebb nagyobb hitközség konglomerátumának, minden egység, a közös felekezeti érdekek képviselőjére hivatott bárminő közös intézmény nélkül. Ennek pedig igen gyakran vallotta kárát. Senki sem érezhette illetékesnek magát arra, hogy az osztrák zsidóság egyetemének nevében emeljen szót vagy járjon el bármely ügyben. Erre pedig nagyon gyakran kínálkozott alkalom. Az egyetemes képviselő hiánya folytán nemcsak a felekezetnek mint olyannak, hanem számos tagjának rendkívül fontos érdekei szenvedtek csorbát és rosszakarói, visszaélve szervezetlenségéből eredő védtelenségével, kiaknázták helyzetét és gyakran mély sebeket ütöttek rajta. Osztrák hitkonaink nem palástolt irigykedéssel tekintettek is ránk és számtalanszor hangoztatták, hogy mily megbecsülhetetlen szerencse a magyar zsidóságra, hogy van egy törvényes és erkölcsi tekintélylyel felruházott intézménye, a mely, ha a felekezet egy része nem ismeri is el, egyetemes érdekeit mindenkor kellő súlylyal és megfelelő sikerrel képviseli.

A szervezet hiányának végzetes volta mindinkább tudatossá vált az osztrák zsidóságban és vezérférjainak törekvéseit annak egyetemes törvényes szervezésére irányította. Ennek a célnak szolgálatában munkálkodott az Allgemeiner Oesterreichisch-Israelitischer Bund, különösen pedig

Dr. Stern Alfréd, a bécsi hitközség rendkívül lelkes elnöke karolta fel nagy buzgalommal az ügyet és iparkodott a kormányhatóságokat megnyerni számára. Az 1908-ban és 1909-ben tartott gyűlések határozatai alapján el is készült a javaslat, a melyet a kormányhoz felterjesztettek.

A szervezet megalkotására irányuló törekvéseket azonban megghiusítani iparkodtak a galíciai orthodox hitrokonok. Ugy tüntették fel az osztrák zsidóság törvényes szervezését célzó mozgalmat, mintha annak sikeréből a legnagyobb veszélyek hárulnának legszentebb vallásos érdekeikre. Lelkiismereti kényszerrel hozakodtak elő, noha a szervezeti javaslat, a mely nagyjában a protestáns felekezetek mintáját követte és a melynek a felmerült óhajokhoz képest való módosításába Dr. Stern Alfrédtól nyert értesülésünk szerint a kedvezményezők mindenkor szívesen belementek volna, bármely vallásos meggyőződés érvényesülésének biztosítékot nyújtott és így minden aggály merőben alaptalan volt. Másokat a minden rendtől és fegyelemtől való idegenkedés készített ellentállásra, ismét mások azért nézték rossz szemmel az egész mozgalmat, mert károsnak tekintenek minden oly törekvést, mely a szeparatizmusnak akárcsak látzatát keltheti. A rabbi egyesületek részéről is hangzottak fel kifogások. Hibáztatták, – és nem alaptalanul – hogy a javaslat nem gondoskodik a rabbik kellő számban való képviseléről és megfosztja őket attól a lehetőségtől, hogy választás útján azokkal képviseltessék magukat, a kiket erre legalkalmasabbaknak és legméltóbbaknak tekintenek.

A kifejtett ellenállásnak annyiban volt is eredménye, hogy a szervezet megalkotását késleltette. Voltak ugyan, a kik a mellett kardoskodtak, hogy egyelőre Galicia mellőzésével valósítsák meg az eszmét és annak tetszésére bízzák a többi országok és tartományokhoz való csatlakozás idejének és módjának megválasztását, de ennek a megoldásnak is voltak ellenzői és így azt kellett hinnünk, hogy a kérdés végleges megéréséig még jókora idő fog eltelni.

De a háboru folytán bekövetkezett helyzet hatalmas lökést adott az ügynek és a kormány nem zárkozhatván el annak az elismerése előtt, hogy a legfontosabb érdekek kívánják a szervezet minél előbb való megalkotását, most már megtette az első lépéseket, hogy a nagy eszmét megvalósulásra segítse. A kultuszminiszter utasította a helytartóságokat, hogy nyilatkozattételre szólítsák fel a hitközségeket. Közöljék, hogy a szervezeti javaslatot keresztülvihetőnek és célszerűnek tartják-e és a kérdés ideiglenes megoldására vonatkozólag is nyilvánítsák véleményüket. Értesülésünk szerint a kormány hajlandónak mutatkozik a szervezet megalkotására akkor is, ha Galicia és Bukovina egyelőre bármely okból a szervezet kötelékébe nem volna illeszthető.

Az egyes intézkedéseiben máris módosult és kétségtelenül még további javításra szoruló törvényjavaslatot ezuttal nem tesszük tüzetes méltatás és bírálat tárgyává, de közöljük lehetőleg pontos fordításban egész terjedelmében.

Az izraelita vallásközösség külső jogviszonyai szabályozásának kiépítésére vonatkozó törvényjavaslat:

1. Az izraelita vallásközösség képviselete és igazgatása három fokozat szerint tagozódik: a) hitközség, b) országos szövetségek, c) birodalmi szövetség.

2. A hitközség ügyeinek igazgatását és annak hatáskörét az 1890 évi március hó 21-iki R. G. B. 57 számú törvény állapítja meg.

Az országos szövetségek szervei: a) a szövetségi gyűlés, b) a szövetségi kormányzat. A birodalmi szövetség szervei: a) a birodalmi szövetségi gyűlés, b) a főtanács.

Az országos szövetség. 3. A közös ügyeik vezetése, igazgatása és képviselete céljából egyesült hitközségek egyeteme alkot egy országos szövetséget. Minden hitközségnek egy országos szövetséghez kell tartoznia. Minden újonnan alakult hitközség ahhoz a szövetséghez tartozik, amelyhez azok a hitsorsosok tartoztak, a kik az új hitközséget alkotják vagy legalább azok többsége. 4. Országos szövetségeket létesítenek: 1. Bécsben az Alsóausztria, Felsőausztria, Salzburg, Steierország, Karintia, Krajna, Tirol és Voralbergben levő hitközségek számára. 2. Triestben Triest városa és vidéke, Isztria, Görz, Gradiska és Dalmácia számára. 3. Czernowitzban Bukovina számára. 4. Lembergben Keletgalicia (egykor Lemberg közigazgatási területe) számára. 5. Krakóban Nyugatgalicia (egykor Krakó közigazgatási területe) számára. 6. Prágában a cseh királyság. 7. Brünnben Morvaország. 8. Troppauban Szilézia számára. 5. Az országos szövetségeknek egyes hitközségek kiválása és hozzácsatolása által való átalakítása, valamint fennálló országos szövetségek megszüntetése és új alakítása az illető hitközségek megkeresésére az illetékes szövetségi képviseleteknek a birodalmi szövetség által való meghallgatása után a cs. k. vallás- és közoktatási miniszteriumnál való bejelentés mellett történik.

Szövetségi gyűlés. 6. A szövetségi gyűlés a szövetséghez tartozó hitközségek képviselőiből és a szövetség székhelyének hitközségi rabbijából áll. Ha a szövetség székhelyén több hitközségi rabbi van alkalmazva, a szövetség székhelyén levő hitközség előjáróságának joga van a szövetségi gyűlésben való részvételre két rabbit is megállapítani. A képviselőket az országos szövetséghez tartozó hitközségek előjáróságai (az 1890 márc. 21-iki 57. sz. törvény 9. §-a R. G. B.) három évi működési időtartamra választják. A passzív választójog ugyanazokhoz a feltételekhez van kötve, mint az illető hitközségek képviseletére való választójog. Minden 300 kultuszválasztóra egy képviselő jut. 150-en felüli létszám teljesnek veendő, azon aluli nem jó tekintetbe. A választandó képviselők számának megállapításánál annak a közigazgatási évnél kultuszválasztói lajstroma mértékadó, amelyben a képviselőket választják; de minden hitközséget, amelynek legalább 100 kultuszválasztója van, megillet egy képviselő; oly hitközségeket, melyeknek száznál kevesebb kultuszválasztó

tójuk van, rendeleti uton más hitközségekkel képviselőválasztás végett egyesítenek. A hitközségek összekapcsolásának megváltoztatását tekintettel a népesség megváltozására az országos szövetség hozza javaslatba a cs. k. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnál, mely e javaslatok felett végérvényesen határoz. A képviselői tisztség valamely hitközség előjáróságának tagságával összefér. A képviselők egy harmadrésze minden évben kilép; az első két esztendőben a kilépő képviselőket sors utján határozzák meg és újból választhatók.

7. A szövetségi gyűlés hatáskörébe tartozik: a) tárgyalása elsőfoku és eldöntése az országos szövetség területén levő két hitközség, továbbá hitközségek, alapítványok és alapok közötti viszályoknak, a mennyiben ezek nem tartoznak a rendes bíróságok elé; b) az államkormánytól bekérendő véleményadás a hitközségek területbeosztásának megváltoztatása vagy új hitközségek alakítása iránt előterjesztett megkeresések ügyében, c) a szövetségi vezetőség vagy a főtanácstól hozzá utalt előterjesztések elintézése, d) a hitsorsosoknak biztosított jogok megsértése ügyében az országos szövetség kerületéből hozzá érkezett panaszok tárgyalása; az ebben az érdeemben hozott határozatok javaslatokként a főtanácshoz felterjesztendők; e) a szövetségi szükségletek költségelőirányzatának megállapítása, valamint a költségek fedezési módjáról való gondoskodás; f) az országos szövetség tulajdonában levő vagy attól kezelt alapok és alapítványok számadásainak megvizsgálása és jóváhagyása, g) a kerületéhez tartozó hitközségek közös használatára szolgáló intézmények létesítése, igazgatása és fentartása, a mennyire mód van rá, h) a hitoktatás tanítási terveinek, valamint a hitoktatók képesítésének megállapítása, a főtanács jóváhagyásának, valamint az államkormány erre vonatkozólag törvényesen megillető befolyásnak fentartásával és nem érintve a hitközségeket hatóságilag jóváhagyott alapszabályaik értelmében megillető jogokat, i) a szövetségi vezetőség intézkedése ellen emelt panaszok elintézése.

8. A szövetség vezetőségének jogában van költségeinek fedezésére járulékokat megállapítani, a melyek a szövetséghez tartozó hitközségektől a minden hitközségben szedett kultuszjárulékok összeségéből egyenlő százalékban szabandók ki. A határozat végrehajtására a főtanács jóváhagyása szükséges. 9. A szövetségi gyűlés első egybehívása rendeleti uton megállapítandó határidőre ama politikai országos hatóság által történik, a melynek területén a gyűlés meg lesz tartandó, ugyanez rendeli el a képviselők első választását. A jövőben az elnök hívja egybe a szövetségi gyűlést, azt egyidejűleg a főtanácsnak is bejelentve. 10. Ez a szövetségi gyűlés legalább egyszer évenként tartandó meg, ezenfelül pedig valahányszor előző gyűlés ezt elhatározza, vagy ha a szövetségi vezetőség ennek szükségét látja, vagy a képviselők legalább egy harmadának javaslatára. 11. Az egybehívás alkalmával a szövetségi vezetőségtől a tárgyalásra előkészített ügyek megjelölendők és a vezetőség javaslatai – ha lehet – megokolásokkal együtt közlendők. 12. A szövetségi gyűlés

határozatképes, ha tagjainak legalább egy harmadrésze van jelen; ez három évi időtartamra elnököt és helyettest, továbbá jegyzőt és két hitelesítőt választ. Határozatait abszolút többséggel hozza. Választások szavazólapokkal eszközlendők. Az első gyűlést a korra legidősebb tag nyitja meg. 13. A gyűlésről szóló jegyzőkönyvet az elnök, a jegyző és a két hitelesítő írja alá és két hét alatt a főtanács elé betekintés végett terjesztendő. A gyűlés határozatai csak akkor hajthatók végre, ha a főtanács azokat a jegyzőkönyv elintézésékor két hét múlva nem kifogásolja. 14. Jóváhagyás után az elnök tartozik a hozott határozatokat azonnal végrehajtani és azokat valamennyi hozzátartozó hitközséggel közölni; de a többi szövetségek elnökeivel is közölheti azokat.

A szövetség vezetősége. 15. A szövetségi vezetőség továbbá három évi időtartamra négy tagot és két póttagot választ, a kik az elnökkel, ennek helyettesével és a jegyzővel a szövetségi vezetőséget alkotják. A szövetségi gyűlés elnöke egyszersmind elnöke a szövetségi vezetőségnek. A póttagok csakis a tagok akadályoztatása esetében lépnek működésbe. 16. A szövetségi vezetőség hatáskörébe tartozik: a) a szövetségi gyűlésnek teendő előterjesztések előkészítése és az azoktól hozott és a főtanácstól jóváhagyott határozatok végrehajtása, b) szakértői véleményes jelentések adása állami és országos hatóságok számára, minden a zsidó vallásközösségre vagy annak egyes tagjaira vonatkozó, hozzá terelt ügyben, c) a szövetségnek mint olyannak tulajdonát tevő alapoknak kezelése, d) döntő birói tevékenység, valahányszor hitfelek vagy hitközségek kérik. 17. Az elnök a szövetségi vezetőséget rendszerint lakóhelyére hívja egybe, ha annak szüksége mutatkozik. Ügyrendjét a szövetségi gyűlés állapítja meg.

A birodalmi szövetség. 18. A birodalmi szövetség áll a 2., 3., 4., 5., 7. és 8. szövetség öt-öt és az 1. és 6. szövetség tíz-tíz képviselőjéből, a kik kell, hogy a szövetségi gyűlés tagjai legyenek, b) mindegyik szövetségtől kiküldendő egyegy rabbiból.

19. A birodalmi szövetség választott tagjaira a 30. életév betöltése kötelező. A választott tagok megbízása hat évre érvényes. A birodalmi szövetség minden tagja mellé ugyanily időszakra póttag választandó, a ki behivandó, ha a tag megszűnt a birodalmi szövetség tagjának lenni, vagy ha ennek tartós akadályoztatása esetében, a mi a gyűléssel írásbelileg közlendő, a birodalmi szövetség a póttag behívását elhatározza. 20. A birodalmi szövetség hatáskörébe tartozik: a) az államkormányhoz intézendő javaslattétel a zsidó hitfeleknek az államban való nyilvános jogállása tekintetében; valamint a panaszemelés joga e jogállás megsértésének esetén; b) rabbik, vallástanítók és egyéb kultusztisztviselők (kántorok, irodai tisztviselők, metszők stb.) képzéséről való gondoskodás, valamint megállapítása az ezekre a hivatalokra pályázóktól igazolandó szak- és különösen theológiai képesítésnek, az egyes országosszövetségek kulturális viszonyainak és az erre vonatkozó már fennálló törvényes rendelkezéseknek figyelembevételével; a rabbik, vallástanítók és egyéb kultusz-

tisztviselők képzésére szolgáló tanintézetek szervezése, valamint a tanítási tervek és vizsgarendek megállapítása csak állami jóváhagyás mellett bír érvénnyel; c) a hitközségek és szövetségek vagyonának általános kezelési rendjének megállapítása, valamint a számvitelre vonatkozó határozmányok elrendelése azok ügyvitelének zsinormértékéül; d) valamennyi hitközségi tisztviselő és azok hozzátartozóinak ranghoz illő fizetéséről való gondoskodás, nyugdíjellátás az államtisztviselőknek biztosított vonatkozó jogok analógiájára; e) a főtanácstól a birodalmi szövetséghez tett jelentésnek tárgyalása (30. §) és a felmentvény megadása a főtanácstól kezelt alapítványok és alapok számadásairól; f) a főtanács hivatalos eljárásai ellen való panaszok; g) a szövetségi gyűlés határozatai ellen való felebbevezések eldöntése; h) a főtanács, valamint a főtanács számadásainak felülvizsgálására rendelt bizottság választása. 21. A birodalmi tanács évenként egyszer, még pedig rendszerint Bécsben hivandó egybe, azonfelül pedig a) az előző birodalmi szövetség határozatából, b) ha a főtanács annak szükségét látja, c) legalább három országos szövetség javaslatára. Az első birodalmi szövetséget a vallás- és közoktatásügyi miniszterium rendeleti uton megállapítandó időn belül hívja egybe. 22. A birodalmi szövetség saját kebléből választja az elnököt, ennek helyettesét és két jegyzőt. A választások eredménye a főtanács útján a miniszteriumnal közlendő. Az első birodalmi szövetséget az életkorra legidősebb tag nyitja meg. 23. A birodalmi szövetség határozatképes, ha legalább tagjainak fele gyűlt egybe. Határozatait abszolút szótöbbséggel hozza. Választások szavazati lapokkal ejtendőek meg. 24. Fontos tárgyalási ügyek előkészítésére és az ezekről való jelentéstételre a birodalmi szövetség viszonylagos többséggel választhat választmányokat. A birodalmi szövetségtől választott választmányoknak jogukban van felszólítani a főtanácsot, hogy valamelyik tagját üléseikhez rendelje ki. 25. A tárgyalások menetére vonatkozó további határozmányokat a birodalmi szövetségtől megállapítandó ügyrendnek kell tartalmaznia. 26. A birodalmi szövetség nyilvános ülésein a hitközségek előljáróságainak valamennyi tagja, valamint a szövetségi gyűlések valamennyi tagja jelenhet meg; a birodalmi szövetség elnöke kérelmükre más zsidóknak is megengedheti a megjelenést. 27. A birodalmi szövetség határozatait a főtanács tartozik valamennyi szövetségi képviselőséggel, valamint az összes hitközségek előljáróságaival közölni.

A főtanács. 28. A birodalmi szövetség három évi időtartamra saját kebléből négy tagot és három póttagot választ, a kik a bécsi szövetségtől kiküldött rabbival, továbbá az elnökkel, ennek helyettesével és a két jegyzővel főtanácsként működnek. A póttagok csakis a rendes tagok akadályoztatása vagy kilépése esetén lépnek működésbe. 29. A főtanács hatáskörébe tartozik: a) az izraelita vallásközösség és ennek tagjai jogállásának megóvása; b) szakvélemények megadása minden az izraelita vallásközösségre vagy annak egyes tagjaira vonatkozó oly tárgyakban és peres ügyekben, a melyekben a legfelsőbb hatóság döntését kérték, illetve felülvizsgálata az oly véleményes jelentésnek, melyet valamely országos

szövetség egyes esetben valamely állami vagy országos hatóságnak tett (6. §. b); c) általános vagy különleges célokra neki átadott alapítványok és alapok kezelése; a szövetségek vagyonának kezelése felett való felügyelet; a hitközségek és szövetségek zárszámadásai az elnöktől hitelesített másolatban évenként eléje terjesztendők; d) jelentéstétel a birodalmi szövetséghez a zsidó vallásközösség viszonyairól, különösen kulturális és gazdasági tekintetben, továbbá az utolsó birodalmi szövetség óta előfordult azt érintő eseményekről, különösen pedig hozott határozatainak végrehajtásáról; e) a birodalmi szövetségről szóló hivatalos jelentés szerkesztése; f) az országos szövetségektől megállapított hitoktatási tanítási tervek, valamint a hittanítók képesítésére vonatkozó határozmányok jóváhagyása; g) a birodalmi szövetségnek teendő előterjesztések előkészítése és az attól hozott határozatok végrehajtása; h) a birodalmi szövetség egybehívása. 30. A főtanács közvetítő szerv a zsidó vallásközösség és a legfelsőbb államhatóságok között, továbbá a birodalmi szövetség és az országos szövetségek között. 31. A főtanács jogában van rabbikat vagy a tanügy szolgálatában álló kiváló férfiakat rendkívüli tagokként elvileg fontos kérdésekben való véleményes jelentés megadása végett üléseire meghívni. 32. Sürgős esetekben a főtanács a birodalmi szövetségnek fentartott intézkedéseket tehet ideiglenes hatálylyal és a legközelebbi birodalmi szövetség határoz az ilyen intézkedés célszerűségéről és további fenmaradásáról. 33. A birodalmi szövetség elnöke, elnökhelyettese és a két jegyző ezeket a méltóságokat a főtanácsban is viselik. Az elnök utalja az ügyeket a főtanács egyes tagjaihoz. Az ügyrendet a főtanács önállóan állapítja meg. 35. A főtanács kiadványait az elnök és a jegyző írja alá. 35. Az országos valamint a birodalmi szövetségi tagság az 1890. évi március 21-iki R. G. B. 57. számú törvény 31. §-ának fenforgása mellett megszűnik.

Általános határozmányok. 36. E törvényben megállapított valamennyi tisztség díjtalan tiszteletbeli hivatal. Az egyes testületek ama tagjai, a kik nem laknak a gyűlés helyén az illető testület pénztárából az ügyrendben megállapított uti- és tartózkodási költségeik megtérítésében részesülnek. 37. A hitközségek döntései ellen való felebbezések, a mennyiben azok a hitközségi szabályzat értelmében más uton nem nyernek végleges elintézést, nemkülönben a szövetségek döntései ellen való felebbezések a birodalmi szövetséghez terjeszthetők fel és a kézbesítéstől 30 napon belül, a kézbesítés napját nem számítva, annál a hatóságnál terjesztendők be, mely az első ítéletet hozta. 38. A főtanács és a birodalmi szövetség költségeinek fedezésére az utóbbi az egyes országos szövetségektől járulékokat szedhet, a melyek egyarányosan az egyes szövetségekben a hozzá tartozó hitközségek összeségétől fizetett hitközségi adó bizonyos, a szükségletnek megfelelő százalékában szabandók ki. Az országos szövetségek ezeket a járulékokat e törvény 8. pontjának rendelkezése szerint teremtik elő. Az eme járulékok mérve elleni panaszok harminc napon belül a cs. k. vallás- és közoktatásügyi minisz-

teriumhoz intézendők, mely azokról véglegesen dönt. 39. A szövetségektől, valamint a birodalmi szövetségtől törvényes uton megállapított járulékok beszedésére a politikai végrehajtás vehető igénybe.

Az eszme megvalósulásához való közeledést lelkesedéssel köszöntötték a gyülekezetekben, különösen pedig a bécsi hitközségben, mely a következő határozatot hozta:

1. A hitközség az osztrák zsidók autoritativ egyetemes szervezetének megalkotását mindenkor szükségesnek, mellőzhetetlennek és elhalaszt-hatatlannak ismerte el, a miért is a hitközség képviselői útján az erre a célra egybehitt hitközségi gyűléseken és értekezleteken megadta hozzájárulását mindazokhoz a lépésekhez, a melyeket az Allgemeiner Oesterreichisch-Israel. Bund ily egyetemes szervezet elérése végett tett. 2. Ily szervezet megalkotása az utolsó években, de különösen a háboru kitörése óta multhatatlan szükségessé vált és az ügynek elhalasztása az izrael. vallásközösség érdekét, de nyilvánvalóan még fokozottabb mértékben a nyilvános állami érdeket sértené. 3. A hitközség azon az elvi állásponton áll, hogy ilyen szervezetnek egységesnek kellene lenni és a birodalom összes koronaországait, tehát Galiciát és Bukovinát is felölelnie. Valami zsidó autoritativ szervezet megalkotásának sürgőssége és állami szükségessége azonban oly nagy, hogy a mennyiben Galicia vagy Bukovina vagy e koronaországok egyike tekintettel a háborus viszonyokra jelenleg ebbe az egyetemes szervezetbe nem volna illeszthető, a szervezet a háborus viszonyok folytán egyelőre be nem illeszthető koronaországok mellőzésével volna létesítendő. de olyképpen, hogy az alkotandó törvény felhatalmazzá a kultuszminisztert, hogy adott időpontban egyes hitközségeket, egész tartományok vagy koronaországok hitközségeit a szervezethez csatolja. 4. A valamennyi hitközséget felölelő birodalmi szervezetről szóló jelen törvényjavaslat, a melynek előkészítésében a bécsi izr. hitközség kiküldöttjei is részt vettek, nagyjában megfelel az adott viszonyoknak. 5. Abban az esetben, ha ez a kérdés azonnal véglegesen megoldható nem volna, ajánlatos volna provizóriumként az osztrák zsidóságnak a birodalmi szövetségnek szánt hatáskörrel felruházandó ideiglenes képviselőt kinevezni.

A törvényjavaslat 18. §-ának analógiájára, de figyelembe vételével a viszonyok ama változásának, a melyek a törvényjavaslatnak a hitközségi gyűlésektől történt elfogadása folytán bekövetkeztek, ennek a végleges törvény kidolgozásán is közreműködő és esetleges módosítási javaslatok megtételére hivatott ideiglenes képviselőnek tagjai: Alsóausztria és az alpesi országok számára: a bécsi izr. hitközség elnöke és négy a hitközség előjáróságától választandó előjárósági tagja. A grazi izr. hitközség elnöke. Csehország számára: a prágai izr. hitközség elnöke és a hitközség előjáróságától választandó két előjárósági tagja. A pilseni, mint Csehország nagyságra második hitközségének elnöke. Morvaország számára: a brünni izr. hitközség elnöke és egy a hit-

község előjáróságától választandó előjárósági tag. A mährisch-ostraui, mint Morvaország nagyságra második hitközségének elnöke. Szilézia számára: a troppau-i izr. hitközség elnöke. Triest és a tengermellék számára: a triesti izr. hitközség elnöke. Galícia számára: a lemergi és krakói izr. hitközségek elnökei és ezeknek a hitközségeknek előjáróságaitól választandó egy-egy előjárósági tag. Két a tervezett országos szövetségbe tartozó hitközségnek egy-egy előjárója. Bukovina számára: a czernowitzi izr. hitközségnek elnöke és egy a hitközség előjáróságától választandó előjárósági tag. A tervezett országos szövetségbe tartozó hitközségek valamelyikének előjárója. Továbbá a bécsi, prágai, brünni, grazi, troppau-i, triesti, lemergi, krakói, czernowitzi főrabbi, illetve az ezeknek a hitközségeknek előjáróságától megnevezendő egy-egy rabbi.

Arra az esetre, ha a háborús viszonyoknál fogva Galiciának vagy Bukovinának, vagy e koronaországok valamelyikének egyelőre való kizárása szükségesnek mutatkoznék, a provizóriumban is el kellene tekinteni attól, hogy e koronaországok hitközségei számára képviselő nevezessék ki. Az ideiglenes épp úgy mint a végleges képviseletnek székhelye Bécs.

Az orthodox ellenzék még nem tette le a fegyvert és a bécsi hitközségnek az ideiglenes képviselet megalkotására vonatkozó határozata is némi ellentmondást keltett. A birodalmi szervezet megteremtésének feltétlen hívei között is vannak, a kik a törvényjavaslat egyes intézkedései, különösen a rabbikarnak nagyon csekély és nem választás útján alkotandó, hanem a működés helye szerint irányuló képviselite ellen állást foglalnak. Előreláthatólag tehát némi módosításokat fognak még ejteni a törvényjavaslaton, de több mint valószínű, hogy a szervezet, hacsak nem sejtett átalakulások vagy események nem állják majd útját megalkotásának, közel jövőben meglesz és ha a jelek nem csalnak, Galícia is be fog lépni a szövetségbe, úgy hogy ideiglenes képviseletre nem lesz szükség.

A krakói hitközség előjáróságának kezdésére ugyanis a nagyobb galíciai hitközségek kiküldöttjei október 30-án Krakóban gyűlést tartottak, hogy a kérdéssel szemben állást foglaljanak és hozandó határozataikkal a hitközségeket irányítsák. A többségben levő orthodoxok és chászidok, a kiket a bécsi orthodoxok táviratok útján óva intettek, hogy a szervezethez megadják elvi hozzájárulásukat, eleinte hevesen tiltakoztak is ellene. De a szervezet megalkotása mellett felhangzott érvek meggyőző erejének hatása alól végül nem tudták kivonni magukat. Dr. Tittes, a krakói hitközség elnöke, visszapillantva az osztrák zsidók jogviszonyainak történeti fejlődésére és utalván arra, hogy már az 1890. évi törvény megalkotásakor a hitközségek további kialakítására gondoltak, felszólította az orthodoxokat, hogy állapítsák meg szabatosan kifogásaikat a törvényjavaslat ellen, de legyenek tudatában a felelősségnek, melyet az egyetemes szervezés megzavarásával örök időkre magukra vállalnak. Dr. Fischlowicz, a krakói hitközség előadója, a galíciai mandátumok számának emelését és oly módosítások eszközölését óhajtotta, a melyek alkalmasak volnának a galíciai

orthodoxok aggályainak elosztására, a lemergi hitközség nevében Feldstein igazgató Galiciának két szövetségre való felosztása ellen emelt szót. Az elhangzott beszédek hatása alatt az orthodoxok és a chaszídím képviselői külön tanácskozásban fontolták meg a kérdést, a melynek befejeztével Dr. Thon rabbi nagyon hatásos beszédben a szervezés szükségességét fejtegette és újból azokra a végzetes következményekre figyelmeztette az orthodoxokat, a melyek a galíciai zsidóságra a szervezetlenségből hárulnak. Erre Lewin sambori főrabbi hitközsége nevében a következő kompromisszumot terjesztette elő: egész Galícia *egy* szövetségben egyesíttessék, a birodalmi szövetségben mandátumainak száma tízről tizenötre emeltessek; az orthodox rabbiknak öt mandátuma legyen az országos szövetségben, a mely vallásos kérdésekben a galíciai zsidók legmagasabb foruma. Ezenfelül a főtanácsban is követelt egy mandátumot az orthodox rabbik számára. Ezeket a javaslatokat a rzeszowi főrabbi és a többi orthodoxok is elfogadták, a chaszídím pedig kijelentették, hogy az előterjesztett módosítások elfogadása esetén elvileg hozzájárulnak az egyetemes szervezet megalkotásához.

A tanácskozást Dr. Tittes elnök annak megállapításával zárta, hogy az értekezlet egyhangulag az egyetemes szervezet megalkotása mellett nyilatkozott és felkérte az orthodoxokat, hogy közöljék elvtársaikkal, hogy a krakói konferencia óhajaikat minden tekintetben figyelembe vette és győzzék meg őket az osztrák zsidóság szervezésének szükséges és sürgős voltáról.

Schwarz Adolf hermeneutikai kutatásai.

Dr. Schwarz Adolf, a bécsi rabbiszeminárium híres rektorát születésének 70. évfordulója alkalmából legméltóbban úgy ünnepelhetjük, ha azokat a tudományos kincseket ismertetjük, a melyekkel megajándékozott bennünket. Főművei a Talmud hermeneutikai szabályait tárgyalják a logika s a néppszichológia szempontjából. Sajnos, a tárgy nehézsége s terjedelme nem enged behatóbb ismertetést, azért csak mintegy madártávlatból mutathatjuk be s csak térképszerűen teríthetjük ki tudományos kutatásának területeit.

Fejtegetéseinek alapjául veszi Hillél hét hermeneutikai szabályát. (Aboth di Rabbi Nathan Cap. 37.) Kapcsolatosan tárgyalja rabbi Jismáelnek tizenhárom hermeneutikai s rabbi Eliézer ben rabbi Jósze Haglili 32 exegetikai szabályát, kiutatván, mennyiben jelentenek haladást vagy visszafejlődést Hillél szabályaival szemben. Tudósunk Hillél minden egyes szabályának egy-egy könyvet szentel. (Eddig öt könyvet.) Fejtegetéseit 3 részre osztja; előbb az előtte való methodologusok véleményeit kritikailag tárgyalja, aztán értekezik a szabály lényegéről és nehézségeiről, végre a szabály fejlődéstörténetét és saját rendszerét adja.

Schw. a konzervatív iránynak hódol és sokszor tiltakozik azon vád ellen, mintha a hermeneutikai szabályokat szinai-jellegüktől megfosztotta

volna. Tény, hogy erre nézve a Talmudban nem találunk adatot. Csak a Gezéra Sávára vonatkozólag mondja Rasi, hogy szinai-eredetűnek kell lennie. (Peszáchim 66 a Nidda 19 b) Ez tisztán hitbeli dolog, mely a tudomány-nyal nem áll ellentétben. Csak a hermeneutikát akarja logikailag is megállapítani s egyuttal eltakarítja a néha sok ezer éves tévedések lomtárát és törmelékét. Fejtegetéseinek leginkább módszertani jelentősége van, de azért nem kevésbé nevezetesek haláchikus szempontból is. Tanulmányait csak prolegomenának tekinti a halácha még megírandó történetéhez.

Ezek a fejtegetések apologetikai szempontból is korszakalkotók. Nem zsidó tudósok – de néha zsidók is – Hillél szabályait félreértették, a mennyiben önkényes valaminek tartották. Ezekkel szemben bizonyítja, hogy a Talmud s a logika módszertana tartalmilag azonosok. Légheljebb a formában különböznek, mely különbséget esetről-esetre néppszichologilag magyaráz.

Félreértik a hermeneutikai szabályokat azok is, a kik azokat megmerevedett tradícióknak tekintik. Schw. az első, a ki a zsidó tudomány terén a fejlődéstani szempontot hangsulyozza és alkalmazza. Előbb Hillél második szabályát, a Gezéra Sávát tárgyalja, mert folytatása az előbb megjelent „die Controversen der Schammaiten und Hilleliten“ című munkájának.

a. A גזרה שניה

Logikai létjoga az analogián alapszik. Két feltételtől függ érvényesége. Először, hogy hagyományilag szankcionálva legyen אין אדם דן גיש מעצמו (Peszáchim 66 a Nidda 19 b), másodsor, hogy מופנה azaz a G. S. kettős kifejezése nélkülözhető legyen. E két föltétel azonban ellentétben áll egymással, mert a második megfosztja a G. S.-t attól, hogy hagyományozott legyen. De feltűnő még az a tény, hogy sok tanaita új G. S.-t szerkesztett s sok adat bizonyítja, hogy legalább a מופנה מן צדדים-ot a taniták nem is ismerték. Schwarz ennek alapján s a G. S. történetéből azt bizonyítja, hogy ezek a föltételek csak később keletkeztek s nem is érintik lényegét s hogy e két föltétel nemcsak hogy ellentétben nem áll egymással, hanem identikusok, egybeesnek.

Valamint a hápax legómenon (azaz olyan kifejezés, mely valamely nyelvrendszerben csak egyszer fordul elő) magyarázatánál a rokon nyelvekhez fordulunk, hogy eloszlassuk e kifejezés homályosságát, azonképen egymás mellé helyezzük az oly kifejezést, mely csak kétszer fordul elő egy olyan fenségesen koncipiált könyvben mint a biblia, hogy az egyik világosságot terjesszen a másikhoz. Ezek a dis legómena voltak az első G. S.-ák. A mig a G. S. megmarad ezekben a határookban, osztatlan elismerésben részesült. Idővel azonban szűknek találták a keretet, áttörték a korlátot, s kiterjesztették a G. S. területét. Most már nem az volt a döntő, hogy valamely kifejezés kétszer forduljon elő a Szentírásban, hanem tekintet nélkül arra, hogy hányszor ismétlődik, csak két törvénynél kell azt megtalálnunk. Így például az ismert Gezéra Sáva במיעדו (Peszáchim 66 a), melylyel Hillél bizonyítja, hogy פסה דוחה שבת.

Ezen kifejezés ötször fordul ugyan elő a Szentírásban, de csak két törvényről. A mindennapi és a peszách-áldozatnál. Ezek már nem tiszta *dīs legómena*, hanem *perì dyoìn legómena*. Itt találkozunk a G. S. első hanyatlásával, bizonyára azért fogadták kétkedéssel a Bené Bathyra Hillél döntését. De a magyarázók még tovább kiterjesztették a Gezéra Sáva területét. Sokszor tekintetbe sem vették a kifejezés hasonlatosságát, valamint a biblia historiai részeiben előforduló hasonló kifejezéseket sem. Ezek maguk után vonták az igazi *dīs legómena* depravációját is. Mivel tehát sokan féltették a halácha területét a Gezéra Sáva túláradásaitól, nagy küzdelem keletkezett ellene, különösen a רבוי fogalmát érvényesítették vele szemben. Hiszen a Gezéra Sáva a hiányzót akarja kiegészíteni, a רבוי ellenben felesleget konstatál. Sőt a רבוי fogalom a Gezéra Sáva elleni oppozíciónak köszöni keletkezésését. Végre békét kötöttek, még pedig egyesítették a G. S. és רבוי fogalmait, melyből a מופנה fogalom keletkezett, mely e kettő *synthesise*. A רבוי reányomta bélyegét a Gezéra Sávara. Az azonos szó, melylyel a Gezéra Sáva operál, kell hogy nélkülözhető és felesleges legyen. Ez volt a hadisarc, melyet a Gezéra Sávának kellett fizetnie. A tanaim korszakában korlátozták a Gezéra Sáva túláradásait, hogy követelték, hogy מופנה מצד אחד legyen, az amoráim megszigorították e tételt, még egy védőgátat emeltek, követelvén, hogy מופנה מצד צדדים legyen. A második föltételnek אין אדם דן גיש מעצמו-nak eleinte a következő utómondata volt אלא מרבוי של קרא. De később kihagyták s lassan kiszorult a köztudatból. A Gezéra Sáva második föltétele ugyanazt követelte a mit az első.

b. A קל והומר

A Gezéra Sáva az analogiára alapított következtetés. Viszont a Kal Vachomer tartalmilag azonos az Aristoteles-féle első syllogizmussal, csak formailag különbözik tőle. Ahron ibn Chajjim (a Middoth Ahron című könyvben) általánosan elfogadott elmélete, hogy a K. V. a könnyebbről való következtetés a nehezebbre, téves. Mivel sokszor fordítva is következtetünk, a nehezebből a könnyüire. Helyén való lett volna, a K. V. terminus mellett a Chómer Vekal elnevezés is, mely terminussal azonban a Talmudban nem találkozunk. Az erre vonatkozó feleleteket nem tartja helyesnek. A K. V. elnevezés továbbá hibás nyelvtani összetétel: *adjectivum substantivum abstractum*. Tényleg a Talmud Jerusalmi s több régi kézirat alapján bizonyítja, hogy „קל” olvasandó. Ez a nyelvi helyreigazítás alapja fejtegetéseinek. Már a bibliában s a szóferim korszakában találkozunk K. V. műveletekkel. A vallás indította a zsidó népet a mélyebb gondolkodásra és mikor a szóferim korszakában magáról a következtetésről elmélkedni kezdtek, mindent a vallás szempontjából néztek, vajjon valamely tárgy vagy törvény a קל azaz vallásilag könnyebb vagy הומר a nehezebb, súlyosabb kategóriába sorozható-e. Így lett a K. V. a népies következtetés terminusa. A népies következtetésekre nézve ez elég is volt. Ám a tudományos hermeneutikai gondolkodásnál még azt is be kell bizonyítanunk, vajjon a fő- és alfogalom

tényleg logikai viszonyban áll-e egymással. Mint Aristoteles Topikájában mondja, közvetlen következtetéseknél, azaz egy ítéletnek más ítéletekből való levezetésénél vagy az általánosból a részlegesre, (syllogismus) vagy a részlegesből az általánosra (induktív) következtetünk. Hogy a nagy Synhedrion tagjai ezeket a fogalmakat ismerték, bizonyítja a **ליל ופרט** szabály, mely nem más, mint a részlegesnek viszonya az általánoshoz tartalmára nézve. Viszont a Kal. V. e kettőnek viszonyát terjedelemre nézve foglalja magában. Mikor tehát a bölcsek a részlegesről az általánosra való következtetést a hermeneutikára alkalmazták, egy olyan terminust választottak, mely hasonlít a népies elnevezéshez; a részlegest „קיל”-nak nevezték, a mi annyit jelent mint kisebb quantum (Gen. 8, 8. 11. Exod. 18. 22. I. Sám. 6 5. stb.). Az általánost meg **הוי”ב**-nek, halmozásnak (Ex. 8. 10.); tehát **קיל והוי”ב** a részlegesnek az általánoshoz való viszonya, vagy hermeneutikai nyelven, ha valamely vallásos törvény más törvény terjedelmébe esik. Most magától elesik a kérdés, mért nem mondjuk Chomer Vekal is? Mert a következtetésnek csak egy formája van: a **קיל**-ről, részlegesből a **הוי”ב**-ra, az általánosra, tekintet nélkül nehezebb vagy könnyebb voltára.

Sajnos, hogy cikkünknek szűkre szabott kerete nem engedi, hogy az ebből folyó további következtetéseket ismertessük. Csak ki kell emelnünk, hogy szerző sorban felvonultatja mindazon kételyeket, melyeket a syllogismussal szemben felhoznak. Különösen Mill, Wundt és Sigwart ellenvetéseit s azt bizonyítja, hogy azok nem érintik a K. V.-t, mely egybeesik a syllogismus első alakzatával s csak formailag különbözik tőle. Ezt néppszichologialag magyarázza. A zsidó szellem nem ragaszkodik a syllogismus szerkezeti szabályaihoz, mint Aristoteles. Mert a görög szellem inkább kontemplatív, a zsidó pedig intuitív elme, mely átugorja a középtagokat és siet mindjárt a konklúzióhoz, a végcél felé.¹⁾

c. **בנין אב**

A Binjan Av nem más mint a hermeneutikai indukció, mely az analogiából fejlődött. Azért előbb a hermeneutikai analógia különböző formáit tárgyalja. A legrégebb népszerű analógiákat a Misna a **בישם** szócskával vezeti be. **שם** a héberben fogalmat is jelent (A **מישג** terminust csak a későbbi vallásbölcsesek használják). Ezeknél a következtetéseknél többször találni a **מציינו** szót is, mert a népies következtetés úgy hasonlítja össze a tárgyakat, a hogy azokat feltalálja. Azonban az érettebb logikai gondolkodás keresi az analógiát s kérdezi: **מה מציינו** mit találunk összehasonlításra alkalmas? Az analógia első stádiuma kérdő volt, mely aztán állító lett. Később a **מציינו** szócskát egyáltalában kihagyták s csak a **מה-אף** összehasonlító szót használták. Ezek aztán tökéletes analógiákba fejlődtek, melyeket rendszerint **הואיל** szó vezet be, mely a feltétel s a konklúzió okozati össze-

¹⁾ Az Ethnografia utolsó számában, 1916. 1—3. füzet, 115—118. oldal, ismertetem Wundt legújabb munkáját: Die Nationen und ihre Philosophie, mely munkának alapgondolata, hogy nemcsak a művészetből és a népköltészetből, hanem egy nép keretében keletkezett philosophiai rendszerekből is lehet a nép psychéjére következtetni. Schwarz fejtegetéseivel jóval megelőzte Wundtot.

függését fejezi ki. A logikai analógiákon kívül vannak még exegetikai analógiák mint pl. a **היקש** és a **סמובין**-műveletei, valamint a Gezéra Sáva, mely mint Schwarz bizonyítja, a fejlődés negyedik stádiuma. Mivel tehát a G. Sáva Hillél idejében fejlődésének második fokozatába lépett – mint azt fentebb bizonyítottuk – bátran lehet következtetni, hogy a hermeneutikai analógia jóval az Ezra előtti időbe vezethető vissza. Tehát elesik a bibliakritika hipotézise, hogy Ezra volt a Pentateuchus szerzője.

A B. A. a népszerű indukcióból fejlődött. Utóbbi a Misna rendszerint **שכן מצינו** szóval vezeti be. Részlegesről részlegesre következtetünk, így jutunk egy csoporthoz, családhoz, melyet a bibliai **בית אב** terminussal jelöltek meg a B. A. értelmében. A **בנין אב מבתוב אחד** részlegesről az általánosra való következtetés (Spezies-Induktionsschluss) érdekesen magyarázza, hogyan változott át a bibliai **בית אב** a **בנין אב** terminussá. A **בית אב** terminusnak genealógiai jelentése van. A családra emlékeztet. De később ez a terminus nem felelt meg egészen eme hermeneutikai műveletnek, hiszen a családban az egyes tagok különböző típusúak lehetnek, holott az egy csoportba tartozó szabványok kell hogy teljesen hasonlóak legyenek. Azért a megfelelő synonym **בנין אב** terminust választották. Értelmezése a következő: az **אב** ujhéberben „fajt“-t (species) is jelent – **בנין** viszont a Misnában gyakran testi struktúra gyanánt szerepel, mely a természetrajzban is a legjellemzőbb ismertetőjel arra nézve, hogy valamely lény mely rendbe sorozható. Tehát **בנין אב** specifikus ismertetőjel, mely szerint valamely részlegesről az egész speciesre, az általánosra konkludálunk. Később az ámoráim korszakában különböző okoknál fogva az eredeti logikai magyarázat feledésbe ment s a B. A.-ot tévesen genealógiailag magyarázták s újra használatba jöttek a meg nem felelő eredeti terminusok **אב בנה אב**, **בית אב**, melyek Schwarz szerint törlendők.

Aztán **בנין אב מבתובים**-ot magyarázza, a mi nem más mint két részlegesről egy általános harmadikra való következtetés, (Genus-Ind.) **הדא מתרתי**. Ezeknél használatos a terminus **לא ראי זה כראי זה**, melynek magyarázata a következő: **ראי** és **בנין** synonym kifejezések. **ראי** héber szó, mely a bibliában csak egyszer fordul elő „alak“ jelentésében (I. Sám. 16. 12.). Tehát **לא ראי זה כראי זה** annyit jelent, hogy az egyiknek specifikus ismertetőjele nem hasonlít a másikhoz, hanem valami magasabb általános kategóriába sorozható. A **לא דרי** kifejezés, mely Bacher szerint (Terminologie I. 46.) csak az Onkelosz Targumban előforduló **ארי** hebraizált alakja, mely szócska gyakran a **בנין אב מבתובים** következtetést vezeti be, törlendő, mert csak félreértésből keletkezett, hanem mindenütt **ראי** olvasandó.

Hogy ez a hermeneutikai eljárás indukció s nem analógia, bizonyítja továbbá a **צד השוה** terminus.

שני בתובים.

Hillél negyedik szabálya a megoldandó ellenmondás elvét hirdeti és – eltérőleg az általános felfogástól – ellentétben áll rabbi Jismaél tizenharmadik hermeneutikai szabályával. E két szó **שני בתובים** utmutatást tartalmaz az ellenmondás (antinomia) megfejtésére. Pl. „A“ est „B“ és

„A“ est non „B“ egyszerre nem lehetnek igaz ítéletek. De hogyha kimutatjuk, hogy az első „A“ nem azonos a másodikkal, akkor megszűnik az ellenmondás. Talmudi nyelven kifejezve ez a logikai szabály következőképpen hangzik: a **ש"ב** csak addig **מכהישים זה את זה**, míg egy **ענין**-ra vonatkoznak, de hogyha meggyőződünk, hogy a **ש"ב** tényleg **שני בתובים**, két különböző mondat, akkor megszűnt a **הבהשם**. – Hillél tehát a hermeneutika szabadságát hirdeti. Ha két bibliai mondat között ellentétet találunk, akkor szabadon kereshetünk distinkciót. Ezzel ellentétben áll rabbi Jismaél XIII. szabálya, mely az antinomia megfejtését csakis a biblia autoritativ kijelentésére bizza. **עד שיבוא הכתוב שלישי** stb., tehát Hillél szabályaival szemben visszafejlődést jelent. Feltűnő továbbá, hogy Hillélnél a **ש"ב** szabálya negyedik, rabbi Jismaélnél pedig tizenharmadik helyen áll. De nyelvtani szempontból is sok kifogásolni valót találni a szabályban. Így a **יבדע** szót a Talmud csak „dönteni“ s nem „kiegyenliteni“ értelemben használja. Sőt a Talmud sok helyen hangoztatott szabályával: **הכרעה שלישיית אנה הכרעה** (Názir 53 a stb.) határozottan más értelmet mint dönteni nem ismer el. E szabálynak továbbá hiányzik a **יתקיימו במקומן** állítmánya; végre a **ובן** bevezető szócskának egyáltalában nincsen értelme. Schwarz páratlan talmudi tudással bizonyítja, hogy sem a tanaiták, sem az ámoráim rabbi Jismaél tizenharmadik szabályát nem ismerték, mert az egész talmudi irodalomban nem találkozunk egy olyan **בתוב שלישי**-vel, mely a szabad distinkciót negligálta volna. Ezen kérdések alapján hirdeti Schw., hogy ez a szabály ebben a formában törlendő, mert nem más mint téves interpoláció, mely a babilonai gáonok idejében keletkezett és a szabályához csatoltatott; valamint ennél a szabálynál az értelem, ugy a **ש"ב**-nál a Szentírás autoritativ kijelentése a döntő. Schw. kimutatja, hogy rabbi Akiba két félreértett mondásából (Szifrá I. 2. és Mechilta Bachodes Cap. IX.) keletkezett ez a végzetes tévedés. E szabály visszahelyezendő mint Hillélnél eredeti negyedik helyére, mert középhelyet foglal el az előbbi három logikai és az utána következő exegetikai szabály között. Hillél szabálya bővítve így hangzik: **שני בתובים המכהישים זה את זה יתקיימו במקומן עד שיבוא כתוב שלישי ויבדע** Ez a bővítés rabbi Akibára vezethető vissza. Hillél csak azt hirdette, hogyha két szentírásbeli mondat ellentétben áll egymással, akkor az értelemre bizza a szabad distinkciót. Ha pedig több különböző distinkciónk van, mely vélemény akceptálható? Erre rabbi Akiba (Mechilta Bó Cap. IV) azt mondta, az a distinkció helyes, melyet a Szentírás szava is támogat. Ezt a kijelentést rabbi Jismaél a nevezett Mechiltában is akceptálta. A mi újabb bizonyítéka annak, hogy a tizenharmadik hermeneutikai szabály mostani formában nem rabbi Jismaéltól származik.

Értekezésünk körülírt eszmekörét és egységét nem akarjuk félbeszakítani, azért eltekintek most attól, hogy Schw. alapvető rendszerét a Toszifta keletkezésére vonatkozólag, valamint kiváló homiletikai munkássá-

gát ismertessem. A háborus viszonyok okozta technikai akadályok miatt nem referálhatok továbbá utolsó munkájáról, mely néhány héttel azelőtt 70 éves jubileuma alkalmából jelent meg és mely Hillél ötödik szabályát, a *בלל ופרט*-ot tárgyalja. De majd *היהן עלך* más alkalommal visszatérünk tárgyunkhoz. Jubiláló tudósunkat, a ki a halácha oiy területének megmivelését választotta, melyre még a leghiresebb talmudisták is csak nagy ritkán vállalkoznak, üdvözöljők közlönyünkben a régi talmudi üdvözlettel:

יֵשׁר בְּחַךְ

Eger

Dr. Schweiger Lázár.

Isten tizenhárom tulajdonsága — י"ג מדות

Jelentőségük mint ima és sorrendjük megállapítása.

Kabbalisztikus forrásból ered az a szokás, hogy a „י"ג מדות”-t imádságként bizonyos napokon a Tóra kivételekor elmondják.

Lurja Izsák és követői hódoltak először ennek a szokásnak, még pedig elul havában.

Későbbben Rós hasono és Jóm kippur napjaira terjesztették ki. Végül a zarándokünnepek liturgiájában honosították meg.

Az askenáz ritus mind a mai napig ragaszkodik ehhez a szokáshoz.

A „סליחות”-nak, a bűnbánó könyörgéseknek gerincét is Isten 13 tulajdonsága alkotja; azért a „סדר סליחות” nevezetet is viselték. (L. Ismar Elbogen. *Der jüdische Gottesdienst in seiner geschichtlichen Entwicklung* 222 l.)

A „י"ג מדות” ősrégi öröksége Izraelnek s a mint gyakori idézése mutatja, nagyon el lehetett terjedve.

ויעבור ה' על פני ויקרא אמר ה' ויהי אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שנתעסק הקב"ה בשליה צבור ודראה לו למשה סדר תפלה. אמר לו כל זמן שישראל הומאין יעשו לפני בסדר הזה ואני מוחל להם (Szanhedrin 11a Erubin 22a és B. Kama 50b) „Az Örökkévaló elvonult előtte és szólt. (M. II. 34. 6. 7.) Ha meg nem volna irva, el sem mondhattuk volna. Ebből a versből követke- teti R. Jóchanan, hogy Isten mintegy palástot öltött magára mint az előimádkozó és megmutatta Mózesnek az imádság módszerét és szólt hozzá: Valahányszor Izrael vétkezni fog és bűnösnek fogja érezni magát, járjon el ekképpen és Isten meg fog nekik bocsátani”. A hagyományos magyarázat a *סדר תפלה*-t Isten 13 tulajdonságára vonatkoztatja. Mert szilárd és rendithetetlen szövetség áll fenn Isten és Izrael között, ha Izrael áhitattal elrebegi azt a magasztos imát, akkor Isten soha nem fogja elutasítani könyörgéseit. (Rós hasono 17b).

A talmudnak ezen felfogása magyarázza meg a selós eszré midósz közkedveltségét, általános elterjedését és gyakori ismétlését kivált azokon az ünnepeken, melyekhez a bűnbánat eszméje fűződik s a melyeken a bűnös lélek megtisztulást és bűnbocsánatot keres Istennél.

Elbogen az V. vagy VI. századba teszi ezen szokás keletkezésének idejét. (u. o. 200 l.)

Minthogy az „ה' ה' אל רחום”-ot nem lehetett minden kapcsolat nélkül idézni, azért tették elébe az „אל דורית”-féle formulát, a melyben az idézett talmudi kitételre utalás történik, a hol Isten 13 tulajdonságának imádságként való alkalmaztatása elrendeltetett. Későbbben a bevezetés még az „אל מלך יושב”-vel nyert kibővitést.

Isten 13 tulajdonságának a sorrendje a hagyományos irodalom szerint a következő: 1. 2. „ה' ה'” Az Örökkévaló az Isten. Eszményképünk bünbeesésünk előtt. És hozzá kell felemelkednünk, ha vétkeztünk. *Tsfát kettőt számít.* 3. „אל” Ő a Mindenható, a ki valamennyi teremtményének gondját egyformán viseli. (Zs. 104, 21) 4. Irgalmas „רחום”. Irgalmaz a hűnös lelkének a megtérés előtt és irgalmaz neki, ha bűnbocsánatért esdekel. 5. Könyörületes „הנון”. Meghallgatja a szenvedőnek jajkiáltását és kiségi a bajból. Még akkor is, ha nincsenek érdemei, még akkor is, ha nem szolgált rá cselekedeteivel. A könyörületben van valami, a mi hasonlít a kegyes adományhoz, az alamizsnához. (I. M. II. 33, 19) Kegyes leszek azokkal szemben is, a kik nem méltók Isten kegyelmére. 6. „ארך אפים” Hosszantűrő. Hosszantűrő az igazak és gonoszok irányában. Hosszantűrő a jutalom és büntetés dolgában. Sietett Mózes, meghajolt földig és leborult. (M. II. 34, 8.) Mit látott Mózes, kérdik bölcseink, hogy annyira lelkendezett és sietett leborulni Isten dicsősége előtt? Meglátta Isten hosszantűrését, felelé Chanina, Gamala fia. (Szanh. 111a) 7. 8. Kifogyhatatlan a szeretetben és nagy az igazságban. „גדל הסדר ואמת” A szeretet és az igazság nem ellentétei egymásnak, hanem kiegészítik egymást. Kiegyenlítődnek. Ha a világ az igazság szigora miatt fenn nem állhat, akkor szeretetet gyakorol a világ bírása. Isten igazságában is szeretete tündököl. Az igazság szürke egén keresztül Isten kegyelmének fénysugarai csillannak át. Igazságból gyakorol szeretetet és szeretetből igazságot. Valamint a szülő megfenyíti gyermekét, úgy bünteti Isten a maga híveit javító célzattal, okulás kedvéért. 9. „נוצר הסדר לאלפים” Megtartja szeretetét ezerziglen. Isten szeretete ezerszerte tulszárnyalja szigorának mértékét. (M. II. 20. 6) 10., 11., 12. „נושא עין ופיטע והטאה” Megbocsátja a bűnt. Megbocsátja a vétket és megbocsátja az elpártolást. Itt a bűnöknek különböző fokozataival állunk szemben. Mindegyik szónak más-más a jelentősége. Tévedésünket „הטאה”-nek minősíthetjük. A tudatosan, a szándékosan elkövetett bűn az עין. A legsúlyosabb a פיטע, a lázongó dac, az istentelen pártütés engedetlensége. (Jóma 36b) 13. „ונקדה” És megtisztítja azokat, kik vezekelve megtérnek hozzá. (L. Tószafosz R. H. 17b)

Majmuni mint filozofus igen nagy fontosságot tulajdonít Isten 13 tulajdonságának. Azon elmélkedik, miképp történt meglátásuk Mózes által és háromféle megoldást javasol:

1. Isten Mózesnek prófétai látomásban, *vizióban* nyilatkoztatta ki a 13 tulajdonságot.

2. Vagy a látás érzéke, melyet Isten erre a célra kizárólag teremtett, eszközölte az észleletet.

3. Ugy is el lehet képzelni, hogy ugyancsak erre az alkalomra megteremtett hallási érzék közvetette a megértést (L. Tévelygők Utmutatója I. 21. fej.)

Szafir S. L. homonnai rabbi, a „Sááré Jehuda“ szerzője, a Haflá nevében idézi azt a vitát: vajjon elegendő-e a *יג מדות* pusztá elmondása, *מצות אמרה*, avagy meg kell-e azokat cselekedni? Jparkodni kell Istenhez hasonlóná válnunk! Utánozni, gyakorolni és megcselekedni azokat. Ez a *מצות עשיה*. Valamint Isten igazságos, úgy legyünk mi is igazságosak. Valamint Isten kifogyhatatlan a szeretetben, úgy gyakoroljunk mi is szeretetet. Valamint Isten megbocsátja a mi bűneinket, úgy bocsássuk meg mi is embertársaink botlásait stb.

Sem a Tur, sem a Sulchan Áruch szerzője még nem rendeli el imaként való használatukat. Heidenheim W., a máchzor tudós kiadója, a Sááré Cionra hivatkozik.

Budapest.

Dr. Farkas József.

Krónika.

A magyar zsidóság gyásza. A mérhetetlen csapás, mely a nemzetet imádott királyunk elhunytával érte, a zsidóság mély gyászának nagyarányu megnyilatkozásaiban tükröződik. Templomaink, iskoláink, a jótékonyt és kulturát szolgáló összes intézményeink a fájdalom és a hála megkapó kifejezéseivel áldoznak a nagy király emlékének és további kegyeletes intézkedések várhatók, a melyekkel hitfelekezetünk le fogja róni a hála nagy tartozását megdicsőült védője és jótevője iránt.

Az Izraeliták Országos Irodája a következő körlevéllel fordult a kerületi elnökségekhez:

38823. zám. Tekintetes Kerületi Elnökség! Ő császári és apostoli kir. Felségének, I. Ferenc Józsefnek megrendítő halála mélységes gyászba borította a magyar nemzetet, mely felkent személyéhez, mint dicsőséges uralkodójához és állami életének ujjáalkotójához emberöltőkön át igaz hódolattal és lángoló szeretettel tekintett fel. E gyászos esemény felől a magas kormány bennünket hivatalosan is értesített.

Az uralkodójával és a nemzettel minden viszontagságban összeforrt hitfelekezetünket hön szeretett királyunknak halála végtelen fájdalommal tölti el, hiszen amellet, hogy mint a haza hű fiai részesei voltunk mindannak, a mi a nagy fejedelem fenséges életéből az országra sugárzott, soha nem szünő hálával hirdetjük és a magyar zsidóság a késői utódok számára tündöklő módon fogja feljegyezni, hogy úgy a polgári egyenjoguságunk becikkelyezése, valamint hitfelekezetünknek a bevett egyházak sorába való beiktatására vonatkozó törvényeket a megdicsőült nagy

királyunk szentesítette, betetőzván azt számos, a jogegyenlőség elvétől áthatott egyéb nagylelkű fejedelmi tényekkel.

Ily érzelmek között e nagy gyászunkban felkérjük a Tekintetes Elnökséget, hogy mielőbb intézkedni sziveskedjék, hogy a községkerülete területén lévő izraelita hitközségekben az általános gyász méltóképpen nyilvánuljon, nevezetesen, hogy a temetés napján templomainkban fájdalmas veszteségünkhöz és a hitfelekezethez átható igaz bánathoz méltó gyászistentiszteletet, az ifjuság számára pedig az iskolában lelküket és hálájukat emelő, történeti és hazafias érzéküket nemesítő kegyeletes gyászünnepélyeket rendezzenek. A tanuló ifjuságot illető rendelkezésekre nézve irányadó a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur őnagyméltóságának 15370/1916. eln. szám alatt kiadott, itt másolatban közölt rendelete.

A hitközségek külön elhatározása alá bocsátandó, hogy rabbiságaikkal egyetértve már a gyászistentisztelet előtt és azt követendő időkre az elhunyt Felségért egyéb lelkiüdvi és emlékezeti intézkedéseket tegyenek, hogy I. Ferenc József történeti neve ilyképpen intézményeink hálás érzetében is örökké világítson.

Midőn még arra kérjük a Tekintetes Elnökséget, hogy tett intézkedéséről, de kiváltképpen egyes hitközségek gyászistentiszteleteiről és gyászünnepélyei felől hozzánk részletes értesítést küldeni sziveskedjék, vagyunk kiváló tisztelettel és hitrokoni üdvözlettel Budapest, 1916. évi november hó 22-én. Az izraeliták országos irodája: Mezei Mór irodai elnök. Dr. Mezey Ferenc irodai alelnök.

Ezzel kapcsolatban az Orsz. Iroda felhatalmazást kért, hogy az izr. községkerületek elnökei nevében legfelsőbb helyre részvétfeliratot küldjön, majd a következő körlevelet intézte a községkerületek elnökségeihez:

38861. szám. Tekintetes Kerületi Elnökség!

A hatodik izraelita községkerület előljárósága tegnap tartott és dicsőült Első Ferenc József Ő császári és apostoli királyi Felsége feletti gyásznak szentelt ülésében elhatározta, hogy az elhunyt felséges királyunk feletti részvétét a Pest Pilis Solt és Kiskun-megye Budapest és Kecskemét városok területén fennálló izraelita hitközségekből alakult hatodik izr. községkerület előljáróságának tagjai által aláírt és a vallás- és közoktatási miniszter ur őnagyméltóságához intézett felterjesztés keretében juttatja kifejezésre, kérvén őexcellentiáját, hogy a kerület részvétét IV. Károly király Őfelsége előtt kifejezni és egyuttal alattvatói hűség-fogadalmát a trón számolya előtt tolmácsolni méltóztassék. A miniszteriumhoz szóló eme felterjesztést már át is nyújtottuk.

A hatodik izr. községkerület előljárósága felkérte az országos irodát, hogy a többi községkerületeket hasonló eljárásra kérje fel, mely megkeresésnek ime eleget teszünk azzal, hogy a miniszter urhoz intézett felterjesztésüket vagy közvetlenül vagy a vezetésünk alatt álló iroda útján, még pedig mielőbb eljuttatni sziveskedjenek.

A hatodik izr. községkerület előljárósága felkérte az országos irodát, hogy tegye meg a szükséges lépéseket az iránt, hogy az ország összes

izraelita hitközségei, intézeteik és tagjaik Első Ferenc József elhunyt királyunk emlékére alkossanak egy ideiglenesen az országos magyar izraelita közalap kezelése alá helyezendő nagy alapítványt, mely az országos rabbiképző-intézet és az országos izr. tanítóképző-intézet kereteiben létesítendő internátusok felállítására és fenntartására lesz fordítandó. E határozatra nézve is kéri a hatodik izr. községkerület előjárósága, hogy azt a Tekintetes Elnökséggel ugyanily határozathozatal céljából közöljük.

A nagy alap ügyében lesz szerencsénk a Tekintetes Elnökséggel a további intézkedések iránt érintkezésbe lépni. Ezuttal csak arra kérjük fel a Tekintetes Elnökséget, hogy a teljes siker érdekében nagy befolyásukat már most érvényesíteni sziveskedjenek.

Midőn még közöljük, hogy a Tekintetes Elnökség távirati felhatalmazása alapján az izraelita községkerületi elnökségek nevében az országos rabbiképző-intézetünk Ferenc József dicső nevére való elnevezése iránt a kultuszminiszter urnak a felterjesztést már átnyújtottuk, vagyunk kiváló tisztelettel Budapest, 1916. évi november hó 27-én az izraeliták országos irodája: Mezei Mór irodai elnök. Dr. Mezey Ferenc irodai alelnök.

Az orthodox *Központi Iroda* az orthodox hitközségekhez körlevelet intézett, a melyben gyászistentisztelet és harminc napos gyász tartására hívja fel őket azzal, hogy ez idő alatt templomaikban a megfelelő zsoltárokat illeszszék az imarendbe. Ezenkívül a hitközségek figyelmébe ajánlja, hogy a mennyire anyagi helyzetük engedi, vallásos célu alapítványokkal örökítsék meg a dicsőült király emlékét.

Általános segítő-bizottság. A székesfővárosban *Székelv* Ferenc udv. tanácsos elnöklete alatt alakult segítő-bizottság, a melyben a Pesti Izr. Hitközség, valamint az orthodox hitközség képviselői foglalnak helyet, hálára és elismerésre kötelező módon teljesíti nemes feladatát. Az amerikai hitkokonok adományáiból rendelkezésére bocsátott összegből segélyt nyújt az orosz és utóbb a román betörés áldozatainak, támogatja a menekültek segélyezésére alakult vidéki bizottságokat és melegen felkarolta a menekült rabbik és hitközségi tisztviselők ügyét. Odaadó működéséért legmelegebb hálánkat fejezzük ki.

Az Izraeliták Országos Irodája a menekült rabbik és hitközségi tisztviselők érdekében átiratot intézett azokhoz a hitközségekhez, a melyekben a rabbiszék vagy valamely tisztviselői állás üresedésben van. Az átiratban arról a hazafias és felekezeti kötelezettségről szól, mely a román betörés folytán gyülekezetük elhagyására kényszerült papok és hitközségi alkalmazottak szomorú helyzetéből a hitközségekre hárul és felkérve őket, hogy az egyházi funkciók ideiglenes ellátására a menekülteket alkalmazzák, készséggel felajánlja a közvetítést. Az Országos Iroda és részben egyesületünk elnökségének eljárása folytán Dr. Kelemen Adolfot Óbecsére és Óbudára, Dr. Neumann Józsefet Balatonboglárra és Kecs-kemétre, Dr. Pap Lajost Pécsre és Dr. Steiner Vilmost Eperjesre hívták meg. A vendéglátó hitközségek a figyelem jóleső jeleivel halmozták el templomaiktól elszakadt kartársainkat, a kiknek ünnepi prédikációi nagy mértékben hozzájárultak az áhitat emeléséhez és mély benyomást tettek a hivekre.

Az Országos Rabbiképző-intézet új tanára. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a Vezérlő-Bizottság elnökségének felterjesztése értel-

mében a Rabbiképzőben a biblia-talmudi, héber és aram nyelvtani, valamint a zsidó történeti tárgyra rendkívüli tanszéket rendszeresített és arra egyelőre ideiglenes minőségben Dr. *Klein* Miksa okl. rabbit nevezte ki, a ki a Vezérlő-Bizottság elnökének Dr. *Mezey* Ferenc kir. tanácsosnak kezeihez le is tette az esküt. Bizalommal tekintünk a jeles fiatal tudós működése elé, a ki eddig is tanujelét adta pedagógiai reávalóságának, tanári kiválóságának.

Dr. Adler Illés táborigazgató. Örömmel jegyezzük fel nagyrabecsült kartársunknak a IV. cs. és kir. hadtest táborigazgatójává való kinevezését. Az új tisztség új és nagyon fontos feladatokkal járó hatáskört nyit számára. A IV. hadtesthez tartozó zsidó katonák lelki gondozása eddig csak óbudai Freudiger Dávid cs. és kir. táborigazgatóra volt bízva, a ki kellő buzgósággal és odaadással tölti is be tisztjét. De minden elismerés mellett, mely a megnyerő egyéniségű ifjú táborigazgató tevékenységét annál inkább megilleti, minthogy eddig nem működött rabbi-pályán, a nagy jelentőségű ügy szempontjából rendkívül sajnálatos volt, hogy a székesfővárosban, a melyben a táborigazgatóra oly sok munkát igénylő kötelességek hárulnak és a hivatal gondos ellátása nem egy, hanem akár négy erőt is elfoglalhat, az ő vállaira nehezedett a feladatok teljes sulya. A különben is tarthatatlan állapotok javulásának jelét látjuk tehát egy bevált, tekintélyes férfiú kinevezésében és nem kételkedünk abban, hogy működése nagy szolgálatokat fog tenni az izr. táborigazgató ügyének, a melynek kellő szervezését a háború kitörése óta szakadatlanul sürgetjük. Megismerkedtünk a többi hitfelekezetek táborigazgatójával és a bécsi Israel. Militärseelsorge szervezetével és működésével, reméljük, hogy a IV. cs. és kir. hadtest izr. táborigazgatói hivatala a bevált mintákat követve, sőt tulszárnyalva azokat, minden tekintetben ki fogja elégíteni a felekezet jogos igényeit és annak méltóságához képest képviseli majd katonáink vallásos érdekeit. Hivatali helyisége a Károly főherceg laktanyában (V., Falk Miksa-utca 9) van.

Dr. Goldziher Ignác egyetemi professzort, az Országos Rabbiképző-intézet tanárát, újabban a madridi és müncheni akadémiák tagjaik sorába választották. A hódolat jelei, a melyekkel nagytekintélyű tudományos tevékenységű tudóst és fáradhatatlan kutatót felkeresik, azoknak az intézeteknek is diszét növelik, a melyeknek Goldziher tanári működését szenteli.

Halálozások. Az oroszok betörése folytán oly sokat szenvedett zborói hitközség 76 éves korában elhunyt szentéletű, a talmudtudományban kiváló rabbiját, *Weisz* Mózes siratja. A gyász megkapó jelei között végbement temetésén rabbi-pályán működő két fia, továbbá az abaujszántói, a borsai, a csapi és a bártfai rabbik dicsőítették kiválóságát és érdemeit.

Nagy csapás érte a zsidóságot *Deutsch* Eliézer Chájim, a bonyhádi orthodox hitközség nagynevű főrabbijának halálával. Hosszu, kínos szenvedés után hunyt el 65 éves korában. Sokáig küzdött a súlyos kórral, melynek végre áldozatul esett. Előbb Hanusfalván, azután Bonyhádön működött, a hol számos tanítvány sereglett köréje. Egyike volt az ország legnagyobb talmudtudósainak és munkái külföldön is ismertté és széles körben tiszteltté tették nevét. Az óriási anyag rendkívül alapos ismerete kitűnő módszerrel párosul műveiben. A legtermékenyebb talmudi írók egyike volt. *שאלות ותשובות פרי השדה הלכת השדה* (6 r.), *תבואות השדה* (4 r.) című művei feledhetlenné teszik nevét, a melyet tisztelet illet meg azok részéről is, a kiknek vallásos irányával és intézményeivel szemben mereven

elutasító álláspontot foglalt el. Bonyhádi paptársával, Rosenthal Tóbiás főrabbival élete végeig fentartotta a kontaktust. Utolsó, תקנת עניינות című munkájának megjelenését már nem érte meg. Halála napján temették. Az ünnep beköszönése rövidre szabta a végtisztességet, csak veje: Schwartz József, a וילקט יוסף szerkesztője bucsuztatta a talmudtudomány nagy halottját.

Megkapó bensőséggel szólalt meg nemzeti irodalmunk gyásza Ágai Adolf ravatala mellett. A siker, a melylyel a nemzeti kultúra céljait szolgálta, a jelentős hatások, melyek élete munkájához fűződnek, a tiszta, szeplőtlen eszményiség, mely valóját és törekvéseit áthatotta és harmonikus lényében karöltve járt a kitűzött célok megvalósítására legalkalmasabb eszközök felismerésével, írói művészete és egyéniségének hódító bájai azokban a méltatásokban elevenedtek meg lelkünk előtt, a melyekkel legelőkelőbb irodalmi testületeink szónokai, a napi sajtó képviselői, barátai és munkatársai adóztak emlékezetének. Lényének derüje tükröződött még a gyászban is, a mely porai mellett megnyilatkozott és egyéniségének harmóniája csendült fel azok szavában, a kik fájó lélekkel bucsuztatták.

Az egyetemes gyászból pedig külön rész jutott a magyar zsidóságnak. Ágai ott volt azok sorában, a kik a zsidóságnak a magyar nemzeti kultúrával való egybeolvadásán munkálkodtak, a kik annak az ideálnak a megvalósításán buzgólkodtak, hogy „magyar zsidókból zsidó magyarok” legyenek, a ki a zsidóságért hevülő lélekkel küzdött igazainkért, diadalmasan vivta harcainkat és éveinek számával fokozódó lelkesedéssel munkálkodott szellemi javainak gyarapításán és terjesztésén. Az Imit igazgatóságának tagja és felolvasó-bizottságának elnöke volt; mintaszerű ügyszeretettel töltötte be ezeket a tisztségeket, meg-meg ujuló tanujeleit adva annak a meleg érdeklődésnek, a mely a zsidóság szellemi törekvéseihez fűzte, annak az erős hűségnek, a melylyel ideáljain csüngött.

A felekezet gyászát Dr. Fischer Gyula remek beszéde tolmácsolta. Utána Dr. Alexander Bernát egyetemi tanár, Lampérth Géza, Szatmári Mór, Székely Ferenc udv. tanácsos és végezetül Dr. Molnár Jenő szerkesztő szólt, mindmegannyian meleg bensőséggel, mély megindultsággal, kiválósága és élete művének magas értéke iránt való hódolattal. Elhunyt alkalmából az Imit igazgatósága rendkívüli ülést tartott, a melyen Vadász Lipót államtitkár, az Imit elnöke megkapó szavakkal jelentette a Társulatot ért gyászt és közölte, hogy adicsőült özvegyéhez részvétáviratot intézett. Az igazgatóság megbizta Dr. Fischer Gyula társelnököt, hogy a Társulat nevében bucsuztassa a nagy halottat, kimondták továbbá, hogy az első felolvasó ülés Ágai emlékének lesz szentelve és hogy felhívást intézzenek egy Ágai-alap megteremtésére.

Igaz kegyelettel és a kimagasló érdemet, megillető hódolattal áldozunk a 89 éves korában elhunyt Lederer Ábrahám emlékének. Lelkes tanítóink tekintélytől és szeretettől övezett atyamestere, tanügyünknek két emberöltőn át egyik legnemesebb bajnoka volt. Bölcsője Csehországban ringott és alapos pedagógiai tudással és széleskörű egyetemes műveltséggel felszerelve került a tatai iskola élére. Csakhamar felismerték tehetségének kiválóságát és rövid tatai működés után az akkor létesült pesti izr. mintafőtanoda igazgatójává nevezték ki. Ebben a minőségben szervezte az 1859-ben megnyitott képezdét, melynek igazgatója, később pedig – 1889-ben történt nyugalomba vonulásáig – tanára volt. Ez intézetnél kifejtett nagyhatású működése pedig karöltve járt a zsidó tanítóság érdekeinek szentelt munkásságával. Megalapította és szervezte az Országos Izr. Tanítóegyesületet, a mely az ő irányelveit követve, a tőle megjelölt úton

céltudatosan előrehaladva, félszázados fennállása alatt felekezeti kultur-életünk értékes tényezőjévé emelkedett. Minden a tanítói kar szellemi, erkölcsi vagy anyagi érdekeinek szolgálatában álló kezdeményezés benne lelkes előmozdítójára talált, mindvégig a legmelegebb érdeklődés fűzte az iskolával és a neveléssel kapcsolatos minden vállalkozáshoz és törekvéshöz. Gazdag irodalmi működés egészítette ki a kultura fáradhatatlan munkásának gyakorlati tevékenységét; mindkettővel maradandó emléket állított és tisztelt helyet biztosított magának azok sorában, a kik a nevelésügy szolgálatában jeleskedtek. Végtisztességén Dr. Kiss Arnold főrabbi ékes szavakkal méltatta érdemeit, majd Csukási Fülöp, Dr. Lasz Samu és Salgó Mór róttá le megkapó módon a pihenőre tért iránt való hálát és elismerést.

Bensőséges részvétellel és igaz kegyelettel emlékezünk meg *Gottlieb* Ferencné, a soborsini rabbi nejének, *Büchler* Pinkászné, a móri rabbi nejének, Dr. *Büchler* Sándor keszthelyi rabbi, egyetemi magántanár édes anyjának és *Schweiger* Ignácné, a nagytapolcsányi rabbi nejének, Dr. *Schweiger* Lázár egri és Dr. *Schweiger* Albert kremsieri rabbi, cs. és k. tábori lelkész édes anyjának elhunytáról és mélyen megindult lélekkel áldozunk özv. *Mezey* Albertné Fábán Róza, Dr. *Mezey* Ferenc imádatból övezett, fenkölt lelkületű, a legmagasabb erényekkel ékes édes anyja emlékének. Elhunytá alkalmából az Országos Rabbiegyesületnek Dr. Neumann Ede elnöktől vezetett küldöttsége meleg együttérzését fejezte ki Dr. Mezey Ferencnek.

Pro patria. *Goldring* Gyula zászlós, a nagy ezüst vitézségi érem tulajdonosa, a trencsényi hitközség kántora, az északi harctéren hősi halált halt. A műveltségénél és komoly törekvéseinél fogva általánosan kedvelt fiatal kántor korai elhunytá széles körben fájdalmas részvétet keltett.

Jubileumok. A *turdossini* hitközség tudós rabbijának *Salamon* Mózesnek félszázados lelkészi jubileumát ülte meg. A széles körben nagyrabecsült rabbi hitközsége iskolájának első magyar tanítója volt és ebben a minőségben a felvidéki zsidóság megmagyarosítása körül jelentős érdemeket szerzett. Remekül kezeli a szent nyelvet és a héber költészet legjelesebb művelői között foglal helyet. Poétai dolgozatainak néhány évvel ezelőtt megjelent *נתוב משה* című gyűjteménye avatott tollra vall. A nevezetes évforduló alkalmából hivi bensőséges módon ünnepelték, érdemeit *Silbiger* Mór elnök méltatta, a hivi háláját tolmácsolva meleg szavakkal. Üdvözljük és az elismerés koszoruját nyújtjuk kiváló kartársunknak.

Dr. *Kelemen* Adolf, Fogarasmegye főrabbiája, papi működésének harmadik évtizedét töltötte be. Lelekes buzgalommal élt mindenkor hivatásának és különösen szónoki tehetségének kiválósága övezte elismeréssel nevét azokban a hitközségekben, a melyek reá bízták lelki gondozásukat. Nagyatádon kezdte papi tevékenységét, Pancsován és Nyiregyházán folytatta és 1903 óta működik Fogarason. Mindenütt a magyar ügynek bajnoka volt és annak szolgálatában kifejtett lángoló buzgalmát polgártársai a tisztelet és bizalom értékes jeleivel hálálták meg. Több ízben őt szemelték ki kimagasló ünnepi alkalmak szónokául és lelkes szavai mindenkor mély hatással voltak a hallgatókra. A háboru új hatáskört nyitott számára. Mint tábori lelkész nagy odaadással és mintaszerű önfelál-

dozással teljesítette papi tisztjét és a míg egészsége engedte, a harc-téren gondozta a hazáért küzdő hőseinket. Lelkes munkásságával hiveinek háláját és a tisztakar elismerését vivta ki magának és bensőséges fájdalommal látták távozni tábori lelkészi működésének szinteréről, midőn megrongált egészsége annak elhagyására kényszerítette. A szeretet legmelegebb hangjai hívják vissza a táborba. A román betörés tönkre tette hitközségét – őt is kifosztotta mindenéből – és ennek folytán papi működése harmadik évtizedének lezárulása nem szolgálthatott alkalmat ünneplésére. Erről a helyről azonban fogadja meleg kartársi üdvözlőnként és legjobb óhajaink kifejezését.

Lazarus Adolf főkantor, az Országos Rabbiképző-intézet érdemes tanára, budapesti működésének huszonöt éves jubileumát ülte meg. A nevezetes évfordulón bensőséges és nagyon megtisztelő formák között jutott kifejezésre a széles körben nagyrabecsült férfiú egyénisége, művészi kiválósága és működése iránt való elismerés. Rabbiképzőnkét megértéssel, céltudatossággal és buzgalommal végzett tanári munkásságával kötelezte hálára, főkantori hivatásának helyes felfogásával és példaadó módon való betöltésével mintául szolgálhat kartársainak. E lapok munkatársukat tisztelik benne és szívesen köszöntik a szép ünnep alkalmából.

Örömmel emlékszünk meg Dr. *Zsengeri Samu* székesfővárosi nyug. polg. isk. tanár, a pesti orth. hitközség elemi és polg. iskolája igazgatójának jubileumáról, melyet a kiváló tanférfi, felekezetünk jeles munkása, a nagy időkhöz illő csendes visszavonultságban családjá körében ült meg. Tanítói működésének 60. évét töltötte be és arany menyegzőjét ünnepelte. Két emberöltőn át odaadással, buzgalommal és a szokott méreteket túlhaladó szakértelemmel szolgálta a tanügyet. De nemcsak gyakorlati működésével, hanem tollának munkájával is emlékezetessé tette pályáját. Pestalozzi több művét fordította magyarra, számos iskolában szívesen használt hittani könyvet irt és a Szombati Ujság című felekezeti hetilapot szerkesztette, mely rövid fennállása alatt is elismerést érdemlő szolgálatot tett a magyar zsidóságnak. A teljes lelki és testi erőnek örvendő nagyrabecsült pedagógust a legmelegebben üdvözljük jubileuma alkalmából.

Sirkőavatás. A *tiszalöki* orthodox hitközség *Fried* Jakab főrabbi sirkővét avatta fel. A kegyeletes aktus alkalmával a dicsőült fiának, továbbá a hajdunánási rabbi és *Fried* Áron rabbi helyettes emlékbeszédei méltatták az elhunyt érdemeit, a ki negyven évig mintaszerű buzgalommal működött gyülekezetében.

Ki tud róla? Több mint évszázada, hogy valamelyik északnyugati vármegyénkben (Árva, Bars, Liptó, Nyitra, Pozsony, Trencsén vagy Turóc.) meghalt egy rabbi, a kinek sirkővén egyebek közt a következő felirat van vagy volt:

אהבי יהללוני, ושנאי יקללוני,
ומה יתרון בינימו
אלו שגו בהלל, ואלו זדו בקלל,
ואני אשחק בכלמו

Hol van, vagy ha megszűnt már az illető temető, hol volt ez a kő? A közölt sorokon kívül milyen felirat van vagy volt még rajta? Volt a kérdéses rabbi neve? Ki tud róla? V.

Az Omike-mensa megnyitása. Az Omike-mensa lelkes vezetőségének buzgalmából a jótékonyság e nagyszerű intézménye átalakított és megnagyobbított helyiségében megkezdte ismét működését. A megnyitás diszülés keretében történt. A megnyitó beszédet báró *Dirsztay* Béla, a mensa fáradhatatlan elnöke mondotta, lelkes szavakkal ismertette az intézmény feladatait és egyre bővülő hatáskörét, utána Dr. *Weiller* Ernő főtitkár a javára tett újabb alapítványokról és befolyt adományokról számolt be, mire Dr. *Hevesi* Simon mélyen átérzett, megkapó beszéddel felavatta a felebaráti szeretet új diszbe öltözött templomát. A mensát Auguszt kir. hercegnő most már harmadizben tisztelte meg látogatásával, beírta nevét a vendégekönyvbe és nagy elismeréssel nyilatkozott a gyönyörű intézményről, a melyet ez alkalomból is a legmelegebben ajánlunk különösen vidéki hitközaink jóakarataiba és hathatós pártfogásába. A mensa jótéteményeit első helyen és a legnagyobb mértékben a vidékről származó diákok veszik igénybe, mulhatatlan kötelessége tehát a vidéki gyülekezeteknek hozzájárulni ahhoz, hogy egyre szaporodó és súlyosbodó feladatait anyagi zavarok nélkül teljesithesse.

Felhivás.

T. kartársaink nagy része lekötelező pontossággal bocsátotta rendelkezésünkre a f. h. 12-én 968. sz. a. kelt körlevelünkkel bekért adatokat, a melyek alapján törzskönyvünk fog készülni. De vannak még, a kik a kérdőívek kitöltését elmulasztották és ezzel a korpótlék ügyének elintézését és egy másik, ennél még fontosabb, az egész rabbikar érdekeit még sokkal közelebbről érintő kérdésnek a megoldását késleltetik. Mindaddig, míg *valamennyi* kartársunk az adatokat meg nem küldötte, a korpótlék céljára rendelkezésre bocsátott összeg felosztása iránt az egybehivandó közgyűlésnek nem tehetünk javaslatot és nem indulhatnak meg azok a munkák, a melyek hivatva lesznek az egész rabbikar egyik leghőbb óhaját a megvalósulás felé vinni. Minden kartársunk tehát, a ki a kérdőív megküldését elmulasztja, a saját és az egész rabbikar érdekeit károsítja meg. A legkomolyabban kérjük az adatokat.

Az Országos Rabbiegyesület elnöksége.

TARTALOM. I. Ferenc József. — Az osztrák zsidóság törvényes szervezése. — Schwarz Adolf hermeneutikai kutatásai. Dr. Schweiger Lázár. — Isten tizenhárom tulajdonsága. Dr. Farkas József. — Krónika.